

MIRABEAU, VICTOR DE RIQUETTI, MARQUIS DE
SCHEFFER, CARL FREDRIK

**Tankar om sedernas werkan på folk-
mängden i et land. =Anon.= Stockholm,
tryckt på directeuren Lars Salvii förlag, år
1759.**

Stockholm
1759

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken. EOD erbjuder åtkomst till digitaliserade dokument enbart för personlig, icke-kommersiell användning. För annan användning vänligen kontakta biblioteket.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agn.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.
Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu>

MIRABEAU, V. R de

Sv. Saml.
Polit. ekon.
Allm.
(Br.)
1759
1700-1829

Bankar
Om
Sedernas
Verkan
på
Golf-Kängden
I et Land.

STOCKHOLM,
Tryckt på Directeuren LARS SALVII
Förlag, år 1759.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a mirror image.

Handwritten text, possibly a name or title, appearing as a mirror image.

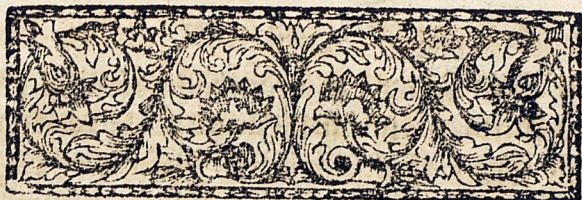
Företal utaf Öfwer-Sättaren.

De tankar, som härmedest det Allmänna öfwerlämnas äro icke mine. Jag har dragit dem ur et verk, som för twänne år sedan i Frankrike utkom, under titul af: *L'ami des Hommes, ou traité de la Population*; trenne Tomer in 4:to. Detta verk förtjånte wiserligen, at blifwa helt och hållit uppå Swänfka öfwersatt. Det är upfylldt med sanningar, som äro af största wigt för Samhållen, som strida med många både hos oss och andra Folk-slag antagne meningar, och som lyckeligt wis äro här så bewiste, at de icke hadanester lära kunna emotsägas. Swar rad i detta verk är eljest så utmärkt af människo-kärlek i gemen, af dygd och renhet i seder, af ädelmod och affky för all slags nedrighet, at man med skäl kan anse denna Bok, såsom äfwen så tjänlig, at befrämja Sedo-Läran, som at uplysa Rege-rings-

rings-Konsten. Jag säger således ännu en gång, at det öfversättning up- på vårt Modersmål wore at önska, och skulle förmodeligen blifwa et för vår Allmänhet behageligt arbete. Wore jag mästare af min tid, så skulle jag tro mig icke kunna bättre använda densamma, än då jag detta arbete försökte. I medlertid, och på det icke all kunskap om denna nyttiga, och redan i Ungelland öfversatte Bok, hos oss må saknas, har jag til en början gjordt et fårt utdrag af den Första Tomen allena, hwilket nu här framgifs. Blifwer det gillat och wäl emottagit, skola innan fårt de andre bägge Tomerne, på lika sätt utdragne, och öfversatte til Trycket befordras.

För öfrigt läser jag ej behöfwa anmärka, at Boken är skrefwen om Frankrike, och at så ofta orda-sätten hos oss, i detta Landet, med mera, förekomma, bör sådant om Frankrike förstås.

* * *

S. 1.

Hwad Rikedom är.

Söda, kläder, alla lifwets beqwäm-
ligheter utgöra egenteligen rike-
dom. Jorden är ämnet därtill;
människans arbete gifwer däråt
skapnad och form. Uti all ting

är formen angelägen för ämnet; här mer
än någorstädes. Om människan är oduge-
lig; så blir Jorden så med. Med människor
fördubblas den Jord man åger; man up-
tager öde marker, man förwårswar nya
trakter. Gud allena har af Jord skapat en
människa. Uti alla tider och allestädes, har
man med människor skaffat Jord, eller Jor-
dens Produkter, som är det samma. Här af
följer, at för et Samhälle här i werlden är
det första goda, at hafwa människor: det
andra, at hafwa Jord.

Deße två grunder til rikedom äro så nä-
ra förbundne med hwarandra, at de icke
kunna skiljas. Utan människor är Jorden
onyttig. Utan Jordens nyttjande kunna
människor icke wara til.

U

Ulla

Alla Lagar i et Samhälle böra således förnämligast gå därpå ut, at försäkra hwar människa om et roligt nyttjande af den Jord hon åger. Men lagarne blifwa fäfånge, om icke Sederne komma til hjelp, nämligen sådane Seder, hvarigenom människans naturliga orolighet och medfödda begärelser ledas til förvärfwande af de slags förmoner, hwilka alltid utan andras förfång erhållas kunna. Här nedanföre skal wisas hwaruti desse förmoner bestå.

Penningar är ingen rikedom, då de blott anses såsom penningar. De äro i sig sjelfwa intet; ty de tjena hwarcken til människans föda eller til någon af dess beqwämligheter; men de äro, igenom allmän öfwerenskommelse blesne et tecken, som föreställer alla andra beqwämligheter och behof. Långt ifrån, at ymnighet af tecknet skulle gifwa någon lätthet til förvärfwandet af saken, som betecknas, är den samma snarare däruti hinderlig: det fordras då et större quantum af tecknet til at föreställa et mindre af den betecknade saken. Mig tyckes, at sådant allenast åstadkommer omak och bryderi. Dock wore detta ändock en ringa olägenhet; här företer sig wida större och af mera betydighet.

Så snart tecknet wunnit någorstådes anseende och iklädt sig natur af egendom, så för-

förfaller värdet af alla de andra. De rättade rikedomar, som af Jord och handel hämtas, nämligen Produkter och waror, äro mödosamma at förwärfwa, underkastade förskämning, beswärliga at förwara, och blifwa icke alltid lika efterfrågade. Penningar däremot förwärfwas stundom medelst handens utsträckande: en lätt konst. Denna wara skämnes icke bårt; et skrin eller en kista kan göma den största egendom. Man kan i hast förwandla den samma i hwad annat slags gods man häft behagar. Det måste således helt naturligen hända, at tecknet undfår i människors omdöme förträdet för de saker, som därmed beteknas och at penningewingleri blir mer aktadt, än Akerbruk och handel.

Här är ännu icke stället at wisa hwad många olägenheter, både Moraliska och Phyliska, som af desse slags rikedomar härfluta: huru de undangöma sig för alla Lagar: i hwad omdjelighet de sätta Regeringen, at förekomma Monopolier; at hindra det ju samweten och Lagarne sjelfwe blifwa fale: hwad skakning de kunna i et samhälle åstadkomma, då de draga undan rättwisans wälde dem, som ofta måst förtjente hennes beifrände: huru litet de i sjelfwa werket kunna upfylla bristen af den rätta rikedom, hwars ställe de intagit: huru de

aldeles til intet göra den dependance, uti hwilken den rike bör wara af den fattigas arbete; et swagt, men det enda bote-medel, som gifwes emot det stora onda, som af olifhet uti lyckans gåfwor härflyter: huru de ändteligen uplösa alla band, som sammanbinda människors hjärtan uti kärlek inbördes, och kärlek för det allmänna bästa, samt implanta i stället för dessa dygder, kallfömmighet, enskildt interesse och nedrighet. Allt detta skal bättre fram tydeligen å daga läggas och bewisas.

Nu är det nog, at hafwa åtminstone upväckt något twifwelsmål om penningrikedomars värde, och om den satsens riktighet, som framställer dessa rikedomar såsom den förnämsta styrkan för et Samhälle.

S. 2.

Folk: mängden i et Land rättar sig efter uppehållet.

Så snart man antagit, at människor äro det första goda för Samhället; så bör undersökas, hwarifrån denna rikedom kommer och huru den kan förwärfwas.

GUD skapade på en gång alla frön, och gaf dem förmögenhet at föröka sig sjelfwa; men Han bandt denna förökelsen wid medlen at nära sig: det är en sanning i Na-
tur.

turkunnigheten, hvars bewis hela Jord-klo-
tet dageliger framter. Allt frö torrkar bårt
och dör ut, om icke närande safter, som äro
med des natur enlige, omgifwa det samma
och upwärma organerna, som befordra des
wärt och underhålla des lif.

Uppå denna enfaldiga sanning måste
man grunda sig, om man wil göra riktiga
uträkningar, i anseende til Folk-mängden
i et Land: til medlen at föröka den sam-
ma: til de fel som hindra eller uppehålla
des tilwärt.

Det är undrans wärdt huru mycket man
i alla tider irrat sig i detta ämne. Så ofta
Sederne uti et Land blifwit förwärrade, har
Folk-mängden aftagit. Då hafwa djup-
sunnige Män eftersökt medel däremot. Lag-
stiftaren har påbudt dem; men lika fåfängt.
Hwarföre? Jo, man wille bota sjukdomen,
utan at känna des ursprung. Man upmun-
trade Giftermål, belönte dem, som hade
många barn, gjorde nesligt at lefwa ogift.
Detta är, at göda en åker och wäl ansa ho-
nom, utan at så något däruti.

Man fråge allenast ännu i dag många af
wåra kloka, huru det tillkommer, at Folk-
mängden uti de flästa Europæiske Länder
så ansenligen tager af? Somlige låra neka
at så är, hwilket i alla twister är genaste
wågen at komma til slut. Men större delen,

som måste tilstå saken, efter hon är altför synlig och oemotsäkelig, låra därföre skylla Europas många och långa Krig: de stora Krigs-Härrar, som åfwen i fredliga tider underhållas: widsträckt Sjö-farter och där-af timmande olyckor: Kloster-lesnaden, som hindrar giftermål: utflyttningar til andra werlds delar och flere dylika orsaker, af hwilka jag tiltror mig kunna wisa, at några åtminstone werka snarare tilwärt, än minskning uti Folk-mängden.

Men, lærer man säga, hwad är då i Edert sinne rätta orsaken til denna minskning? På ena sidan det lilla wårde man sätter på Åkerbruk, och å den andra allmännyppighet, som uttorrkar sjelfwa frödet til nya människors framalsstring.

Jag wet huru många antagne meningar snör-rätt strida emot denna sats: huru många uplysta Män påstå, at Åkerbruket aldrig warit bragt til sådan högd som nu: hwad stora och sirliga uträkningar blifwit gjorde til at wisa, at yppighet är en fördel för mågtiga och florerande Riken. Dessa meningar skola hwar på sit ställe undersökas. Nu håller jag mig endast wid min antagna grundsats, som är, at folkmängden i et land rättar sig efter det Landets utwägar til folkets uppehälle.

Om lefwande Kreaturs förökande berodde uppå deras fruktsamhet, så skulle uti alla wåra Länder finnas hundrade-falt mera Wargar, än Får. Warginnornas börd är ganska talrik, och de yngla äfwen så ofta, som Tackorna, hwilka sällan bära mer än et Lamb i sänder. Människan dömer hela härar af Får til oförnögenhet at afla. Jag har icke hört säjas, at samma hårdhet utöfwas på Warge-slägtet. Antalet af Får, som slaktas, öfwerstiger wida Wargarnas, som blifwa skutne eller fångade. Likwål winna uppå Jorden Fårehoppar, medan Wagar äro på många orter sällsynte. Hwadän kommer detta? Jo, betet är knapt för Wargarna och ganska tillräckeligt för Fåren.

De Willa i Amerika, som lefwa endast af Jagt, och hwars lefnadsfatt således mycket liknar Wargarnas, äro ock i anseende til förökelsen at likna med dem. En ganska ringa folkhop af dessa Willa, innehafwer et Land, som wäl upbrukadt, skulle föda det talrikaste Samhälle; men deras tillwärt, som icke i det minsta är hindrad, hwarken igenom Kloster-lefnad eller några återhålds reglor, rättar sig helt naturligen efter det uppehälle de äro i stånd at förwårfsa sig. En fordomtids Romare, som altid war redo at gå ifrån strid til sin Åker och upbruka den, lef-

de med hela sin Familia utaf et Tunnelande-
 Jord. En wild American, som hwarken
 plöjer eller sår, förtäver allena så mycket
 Wildt, som kan föda sig uppå en trakt af
 femtio tunneland. Föhlakteligen kunde Tal-
 lus Hostilius med tusende Tunnelande-Jord
 hafwa femtusende Undersåtare, medan en
 Amerikansk Cacique, Herre öfwer et lika
 stort Land, skulle som knappast kunna un-
 derhålla tjugu.

Sådan är den oändeliga skillnad, som
 Jord-bruk åstadkommer uti Folk-ökningen.
 I samma mon, som et land upbrukas, och
 som Jorden användes til de wärterers fram-
 stäffande, af hwilka människorna förnämlig-
 gast nära sig, i samma mon tiltager Folk-
 mängden darsammastådes. Däremot i lika
 mon, som Landet ödelägges, eller som Jor-
 den endast nyttjas til mindre nödiga behof,
 aftager ock Folk-mängden, ehwad Lagar,
 som måga göras til upmuntran af Gister-
 mål, med mera.

Det är således sant at säga, at ju större
 Conlumtion en är i et Land, ju mächtigare
 är det samma. Men denna Grundsats bör
 wäl förstås. Om man därmed menar, at
 et Lands werkelige styrka består uti mycken-
 heten af människor, som förtära, så är jag
 där om ense. Men för samma orsak, är stor
 för.

förtåring utaf et litet antal människor, en tårande sjukdom, som angriper sjelswa ursprunget til Folk-ökningen.

Häraf följer, at alt öfverflöd utt förtåring och lefnads-sätt, är et brått emot Samhället, som har någon likhet med dräp och mord; hvaraf åter följer, at en Regerings förnämsta omsorg, bör gå däruppå ut, at igenom efterdomen och heders-belöningar länka den människa högfärden til sparsamhet och til en måttelig lefnad, i det nogaste afmått efter anständigheten, som är olika uti olika stånd.

Den skarpsinnige David Hume och många flere Angländare beklaga sig däröfver, at Folk-mängden hos dem aftager. De söka orsakerna därtill uti många särskildta omständigheter, och tänka icke på den rätta allmänna hufvud-orsaken, som är, at Angeland blifwit rikt uppå penningar, och at denna slags rikedom öker förtåringen, samt följaktligen minskar Folk-mängden.

Slutet af alt detta blir, at människor i et Land alltid ökas i samma mon, som deras föda. Wi skole nu strart få se, at födan åter ökes i samma mon, som människorne.

§. 3.

Jord-bruket, hwilket allena kan öka
födan för människor, är af alla
konster den yppersta.

Staf alla skapade Kreatur är människan
det, som lättast föder sig med all slags
spis. Större delen af allt det som tjenar til
uppehälle för de öfriga, är jämnwäl tjenligt
för människan. Men de aldrastarkaste och
wigaste Kreaturens medfödda konst at nåra
sig, går icke längre, än til wisja gillers utsät-
tande för deras rof, när krafter och behän-
dighet icke äro tillräckelige. Människan alle-
na har sökt, funnit och härmat naturens
konst, och har igenom arbete hunnit at sjelf
föröka de wårter, som bäst kunna henne up-
pehålla och nåra.

Om då en konst bör wårderas både efter
dess nytta och efter dess upfinnings härlighet;
så är wisjt ingen, som förtjänar större hög-
aktning, än Åkerbruket. Denna konst allena
kan umbära alla de andra; hwaremot in-
gen konst finnes, som kan umbära denna.

Et för Regeringar ofelbart sätt at wår-
dera människors åtskilliga arbeten, är, at be-
trakta hwar Classe af människor, i anseende
til dess dependance af de andra Classerna.
En Regering skal då finna, at de sista eller
säm-

sämsta böra wara de första och nppersta i
desj wäl görande upmärksamhet. Den be-
kante Riddaren Temple, liknar et borgeligt
sambälle wid Pyramider, hwars basis är
ganska wid och intager en stor plats, men
aftaga sedan sinaningom alt til den öfwersta
delen, som är helt liten och trång: hwilken
skapnad är den stadigaste och waraktigaste
som uptänkas kan. Så snart en Regering
tillåter de förnåne Classerne af inbyggare,
som utgöra de öfra delarna af Pyramiden,
at tiltaga och utwidga sig i större mon, än de
ringare, som äro Pyramidens basis; så än-
dras skapnaden och denna Pyramid för-
wandlas först i et torn, sedan i en cone
renverie, som ramlar öfwer ända wid min-
sta rörelse.

Man måste ännu besinna, at som hwart
hwars stenar uti Pyramiden bär en större
tyngd ju närmare det är til Pyramidens ba-
sis; så söker ock hwar lein i et sambälle, at
komma ur de nedra rummen, som äro de
mödosamaste, och wil håldre utstålla sig för
storm och dunderslag, som de högre ofta
måste undergå, än längre uthårda med desj
förra dageliga börd. En Regering bör
 därföre utan återwända tänka uppå up-
muntringar och beskydd för de nedersta Clas-
serna i Sambället; för dem i synnerhet, som
bru-

bruka Jorden, som tynga uppå ingen, då alla de öfriga tynga uppå dem.

Det är lika mycket för Jorden, at föda Getter eller människor; men hon föder säkert dem bäst, som ansa och sköta henne med största omsorg. Hon blir då såsom en god moder för sina barn, och liknar ingenstädes en Stjuf-moder, åtminstone i de Länder wi känne. Sand, måsar, kår, alt är nyttigt och alt kan göras fruktbarande igenom arbete. Labor omnia vincit improbus. Öfrukt-samheten wisar sig aldrig, om icke igenom människornas fel.

Et tunnland Jord i linda syfellsätter ingen människa. Til det högsta kan en Herde några få gånger om året föra dit sin Hjord, som ändock icke lärer komma särdeles tet därifrån. Om detta tunnland besås til Skog; så måste det hägnas, bewakas, och hwart tjugonde eller trettionde år afhuggas, wed samlas, kol brännas, med mera. Men om det användes til Äng, så bör det först sås, sedan på åtskilligt sätt ansas, och widare hwarje år bärgas, och detta alt syfellsätter folk, ånsfönt icke oftare, än en eller två gånger om året. Göres ändteligen samma tunnland Jord til Åker, så gifwer det arbete åt än flere händer: det skal då köras många gånger, gödas, sås, harswas, wältas och ändteligen bärgas. Hwar man därförer

ser Åkrar, där må man med säkerhet wänta
 sig finna människor, om man ock skulle sö-
 ka dem under Jorden. Och där Åkrarne
 bära måst, där finnas människor til största
 antalet.

Igenom en annan sammanbindelse af
 följder, kan sedan bewisas, at där största
 antalet finnes af människor, där bära jäm-
 wäl Åkrarne måst. Idogeten drar utur
 sjelfwa hällebärget den saft, som tarfwas
 til de bästa wärter. När man på långt
 håll beskådar Landet omkring Marseille, så
 blir man endast warse några grå-bärg af en
 hiskelig branthet. Kommer man närmare
 därintil, så finner man ymnogheten i sit
 Rike. Tjotusende större och mindre hus
 hafwa späctat dessa bärg med grönskande
 wärter och frukter af alla slag. De hafwa
 uti hårda stenen huggit gångar til sex fots
 djuplek, upfyllt dem med Jord och sönder-
 slagna Ler-kåril och däruti planterat ända in-
 til Win-rankor, som icke oftare än hwart
 hundra år förnyas.

Således läter ingen twifla om hwad jag
 här ofwantil sagt, at där folket ökar sig,
 där ökas jämwäl deras föda i lika mon.
 Men jag kommer tillbaka til Åkerbruket,
 som gifwer den bästa födan, och kan wid
 detta tilfället icke undgå, at anmärka, at
 denna yppersta af alla konster är ännu hos
 of

och i sin barndom. De första stiftare af alla Samhälle, hafwa hedrat henne: de som kommit efter dem, hafwa lika som skyndat sig at glömma henne hårt. Fabeln om hunden, som släppte köttstycket för skuggan, har i alla tider varit människo-slågtets afbild.

De äldste människor, som både igenom andeliga och werldliga Historien blifwit och bekante, hade större kunskap än wi uti Åkerbruket. Egyptens til vår tid öfverblefna Dag-böcker bewisa detta. Patriarkerne tilbragte deras hela lifstid med deras Hjordar. Jacob förstod, at igenom naturliga medel blanda och ombyta ullens färg uppå sina Lamb. Huru många Herdar i denna tiden skulle göra honom detta efter?

Lusta til wälde och eröfringar, och människo-förtryck, som är en följd därutaf, gjorde snart ända uppå denna menlösa lefnaden, och uppå de dygder, som den åtföljde. Grekerne begynte wäl idka konster, jämtte det de förde Krig; men deras eld och starka inbillnings kraft, bragte dem, at upoffra det wäsendteliga åt qwickhet och subtiliteter. De blefwo Lag-stiftare, Philosopher, Poëter, Oratorer; men Åkerbruket blef öfwerlemnadt til deras trälar. Athenienserne, hwars beleswenhet är så bekant, och hwilkas framsteg i Witterlek hafwa i
så

så många hundrade år gjordt efterwerldens förundran, tilbragte deras tid uppå Skådeplatsen och anwände deras hela upmärksamhet at uppsnappa något felaktigt ord eller talesätt af deras Oratorers mun, medan Regerningen måste låta komma från andra orter bröd til deras uppehålle. Lacedemonierne, hvars alfwarsamma och strånga dygder gjordt så mycket rop i werlden, låto Illoterne, dem de i alt handterade såsom Pack-hästar, draga försorg om deras föda. De förste Romare, drefne af nöden, brukade med flit deras Jord, och aldrig woro de i sjelfwa werket siörre, än så länge de nödes med deras Jords afkomst, och så länge deras Generaler gingo ifrån plogen til befälet, och därifrån til plogen tillbaka igen. Men deras Krigslycka kom dem sedermera at glömma hårt deras Fäders enfaldiga seder. Jord-bruket blef då lemnat åt trålar. Någre store Romerska Måns klagomål däröfwer, kunna ännu i deras skrifter läsas. Omfider togo alla de plågor öfwerhand, som åtfölja en alt för beständig framgång och en alt för ofantelig tillväxt. Romarne regerade icke mer deras Länder, utan plundrade dem; Handel och Åkerbruk blefwo uti hela den kända werlden banlyste.

Barbarer, eller rättare sagt, et mytt släkte af människor, gjorde ändteligen ända på
Det

det redan förswagade Romerska Riket, och uprättade nya samhällen. Dese tåcka folkslag hade föga begrep om annat, än om mandom och tapperhet, och kände inga andra dygder, än dem, som af de förra härflöto. Adelmot, upriktighet, trofasthet, Gästgifveri, som dese gamle kämpar så högt skattade, woro bjujler, som naturligt wis uprunno uti en storsint Sjal och en stark Kropp. Handel ansågo de såsom ledande til bägges förnedring; och ehuru de hade någon bättre tanka om Åkerbruk, det de undantogs ifrån de oändeligen många naringar, som hos dem skattades för oanständiga och med Adelskap stridande; så sattes dock däruppå föga värde, efter ingen åtta åra troddes kunna förwårswas annorlunda, än igenom wapen. Detta våra förfäders orätta och falska begrep, har bekiageligen warat längre än deras dygder. Regeringen i Frankrike, har nu mer än i hundrade år sökt at upmuntra Adelen til handel, men fåfångt. Upmuntringar til Åkerbruk hafwa ännu icke blifwit påtänkte. Jag wet wäl, at det är nära förknippadt med handelen; men Åkerbruket är roten, det begripes af sig sjelft.

Med alt det föregående har min affigt icke warit, at utgifwa Åkerbruket för en konst, som man nu först börjat lära; saken talar nogsamnt för sig sjelf.

Jag

Jag har allenast wetat påminna, at om hos oss den Konungsliga myndigheten gynnade denna delen med sit beskydd; så skulle hon finna ämnet helt nytt, och kunna därwid mycket uträtta.

Åkerbruket är icke allenast af alla konster den underwärdaste och den nödwändigaste uti Samhällets första början; det är jämwäl, uti deras största fullkomlighet den indrägtigaste af alla näringar, och det slags arbete, som gifwer åt människans idoghet det största interesse, för hwad det af henne undfår.

Hafwet wäntar alt utaf Jorden: det är onödigt at anmärka. Men jag påstår ännu, at Åkerbruk ger ansenligare och säkrare profit, än Sjö-fart och Handel, så framt allenast Jord-brukaren wet använda samma omsorg, samma sparsamhet, samma ordning och redighet uti sin Hushållning, som Köpmannen uti sin Handels-rörelse, samt i synnerhet inrätta sit Jord-bruk til sådana produkter, som hwar och en efter sin belågenhet kan med största fördel affätta.

Åkerbruk är således den yppersta af alla konster, den hederligaste, den nödwändigaste, den indrägtigaste och den menlösaste. Det wore säfångt at längre uppehålla sig med bewis häruppå. Fast angelägnare är,
B at

at undersöka hwad som hos oss hindrar dess framgång och tilväxt.

§. 4.

Swårigheter, som uppehålla Åkerbrukets tiltagande och fullkomlighet.

Människan är född med en orolighet och böjelse til omvärling, hwars natur är, at alltid söka något bättre. Då man söker det bättre, hånder ofta, at man öfvergifwer det, som är godt. Samma kraft i Naturen, som drifwer den omogna frukten til mognad, drifwer sedan den mogna til förutnelse.

Förljakteligen ånskönt människornas första Handtwerk Åkerbruk, war för dem det rätta goda; så måste af deras naturliga orolighet hända, at de skulle tro sig kunna finna något bättre.

Under det de sökt detta bättre, hafwa de gått så långt ifrån det goda, som war deras tilstånd's mognad, at de nu nalkas til dess corruption.

I det skick Samhället så medelst fått, blifwa Åkerbruk och Landtlemnad naturligt wis ringa aktade: ty hwarken lemna de äregruheten hopp om en skändesam och stor lycka, sådan, som den ofta ses uti Hof och an-

andra allmänna tjänster, ej eller finner wäl-
lusten uti et menlöft tidens anwändande,
samma läckande och retande nöjen, som i sto-
ra Städer dageligen upfinnas och tilbjudas.
Sedermera händer ock gemenligen, at de som
leswa i Hof och stora Städer, tro sig mer
beleswade, än en så kallad Landt-junker,
den de således med föga aktning bewärdiga.
Landt-junkaren å sin sida tror, at det så
måste wara, och skattar sig werkeligen nå-
got sämre, än Hof-mannen eller Stads-boen.
Människan stråfwar likwäl efter anseende.
Alltså fölier, at äregirughet, wällust, hög-
färd, människornas gemenligaste passioner,
göra et och bidraga tillsammans uti et stort
Nise, at sätta Åkerbruk och Landt-lesnad
uti föbrakt.

Jag har en gång sett en stor Herre sö-
ka en Secreterare och en Fogde, som kunde
förestå et ansenligt Gods, hwilket han war
angelägen om, at det skulle blifwa wäl skött,
Til den förra; af dessa tjänster tilböd sig ge-
nast en myckenhet ungt Folk, som woro
wäl upfödde, hade wistats wid Univerfi-
reter, inhämtat wackra kunskaper och skref-
wo en skön hand. Til Fogde-tjensten an-
mälte sig föga någon; de få som kommo
woro uslingar, som hade hwarcken insigt el-
ler ärlighet. Hwad kan härutaf slutas?

At denna Nationen måtte inbilla sig, at hon med tiden skal kunna lefwå af wäder.

På en annan sida finnes gemenligen hos dem, som styra mäktiga Riken, en utaf gammal häfd härstammade benågenhet, at städse oroa Landtmannen, och hindra honom ända til i walet af desz arbete, och i affättningen af desz produkter. Bättre fram skal här om utförligare nämnas.

Men jag sätter, at man lemnar honom härutinnan all frihet. Jag kom för någon tid sedan, at tala med en man, som sade sig hafwa igenomwandrat hela Afrika. Han påstod, at änskönt de fläste af denna werldsdemens inbyggare, nåppeligen hade anseende af människor; så war dock hos dessa wilda Folkslag en sägen, at de tilförene haft Akkerbruk; men at den konsten blifwit förlo-rad igenom twänne då warande Regeringens Författningar, hwilka man snarare kunnat wänta af dessa olyckliga människors nu warande begrep. Den ena war, at så snart en Jord-ägare förbättrade ansenligen sin egendom, antingen igenom byggnad, ödemarks uptagande, planterande, med mera, eller igenom någon ny inrättning uppå desz egen grund; så hade Landets Upbörds-män rättighet, at af en sådan Jord-ägare fordra större utlagor til den allmänna Cas-san. Den andra Författningen hade til af-
sig,

figt, at förekomma hungers- nöd i Landet, til hwilken ända man förbödd alla Lifvs- förnödenheter's utförande til utrikes orter. Ja, den ena Provinzen fick icke föra til den andra, utan särskildta permissioner, som nöd- wändigt måste at sig föda monopolier. På detta sätt blef Landets afwel och afkomster matkarne til rof, då goda år woro, och som tillika all upmuntran för Landtmannen förswann; så blef både Åker- och Ång- skötsel försurniad, och på de goda åren fölgde swära år, som råcka ännu. Då jag detta hörde, sågnade jag mig hjerteligen, at lefwa uti et Land där man har sundt förnuft och wet betjäna sig där af.

Wi hafwe det redan sagt: plus ultra är människans devise. Hennes begårelser rubba och förwärra hennes Physiska och Moraliska tilstånd. Jordbrukaren wil klifwa up och blifwa Borgare. Borgaren i en liten Stad wil flytta til Hufwud- Staden. Denna allmänna begårelsen uträttar likwäl, såsom jag redan anmärkt, at et Samhälle i längden förlorar des Pyramidaliska skapnad, med hwilken det endast kan åga bestånd. Des walmåga och flor hidrager ännu mycket därtil.

Sjelwa ordets ursprung bewiser, at en Hufwud- Stad är så angelägen i et Samhälle, som Hufwudet är för en Kropp. Men

om Hufwudet blir upphyllt af hela Kroppens blod och wättskor, så gör en Stict-Fluss ända på altsammans.

Större delen af et Rikes inkomster dragas til Hufwud-Staden, och förtåras där. Landets store Herrar och ypperste ämbetsmän kunna icke wistas annorstädes. Rikens Collegier och andra til Styrelsen hörande Werk fordra en widlöftig och ansenlig betjäning. Alla desse förtåra i Hufwud-Staden, icke allenast hwad Riket til dem betalar i lön och andra förmoner, utan ock deras egna enskildta inkomster, om de någre åga. Huru många utom des hafwa ansökningar och angelägenheter i Hufwud-Staden, som nödga dem at uppehålla sig där flera månader om året? Allt detta gör tillsammans en otrolig penningesumma, den man omöjeligen kan inskränka in om den proportion som wore nödig, i fall icke andre orter i Riket skulle sakna något i deras tillståndiga rörelse.

Men hwad wille wäl blifwa utaf, om ännu utom des Fabriquer och Manufacturer drogos til Hufwud-Staden, i stället för at Fringspridas i Lands-orterna? Om Hospitaller, Krigsimans-hus, med flera dylika inrättningar anlades där för hela den öfriga delen af Riket? En sådan Hufwud-Stads tilwärt skulle blifwa ganska märkelig, ja,
alde-

aldeles utan gränser; och denna tillväxt skulle anses för et tecken til Rikets wålmåga, på samma sätt, som et Flen-hus eller dylik wårt betecknar en sund och wålmående Kropp.

Människan följer Metallen, lika som Fisken följer strömmen i watten. Således löpa i Frankrike alla til Paris. Denna stora Stadens wålluster och nöjen leda til wälselighet, och wånja ifrån arbete så många, som kunna det umbära. Jorden där mot kräfwer omsorg och omak. Hwem wil därför lefwa på Landet? Hwad har man där för Sällskap? Ty wi äre blesne så sällskaps-like, at wi icke wilje lefwa med människor.

Et Lands wålmåga är således därutinnan Åkerbruket til mehu, at den förer med sig en art seder, prackt och nöjen, som göra Landt-lefnaden obehagelig, och draga de rika aldeles därifrån.

Jag kan icke lemna detta ämnet, utan at onndra et hos oss nog gängse tänkesätt, som nära rörer Åkerbruket. Bonden, säger man, måste wara fattig, om han skal arbeta: han blir eljest lat och skamlös. Detta tal är först omänniskligt, och förtjänar icke annat swar, än det en gammal Romare gaf åt sin Son, som tilböd sig at intaga en Stad med upoffrande af trehundra man:

wille du wäl wara en ibland desse trehundra? Men sedan är det ogrundadt och falskt. Fattigdom föder af sig ledsna, och af ledsna blir man lat. Jag påminner mig, at, då jag en gång til wederläggande af denna wederstyggeliga sats, anförde Schweitseriska Bönderna, som med mycken wälmåga bruka oförlitneligen deras Jord, hwilket jag med egna ögon sett, swarades mig, at jag snart skulle finna wederspelet uti Avignon, som låg allenast fem mil därifrån. Jag ankom samma dag til detta Grefskap och blef helt förundrad, at se hela landet likna en trågård. Jag förnam tillika, at desse wälmående Avignonska Bönder, som blifwit utgifne för så lata, woro dock sådana arbetare, at alltid granarne uti Provence, gåfwo 30 styfwer om dagen åt en arbetskarl ifrån Avignon, då deras egne icke undfugo mer än 15. Således bewiser man dageligen falska satsar med exempel, som äro lika falska. Det händes icke altid, at man undersöker deras grund eller ogrund.

Men jag medgifwer för et ögnablick, at en Bonde, som hinner til wälmåga, arbetar något mindre. Det onda är icke stort, och botemedlet är straxt bredwid. Den rika Bonden upföder åtminstone sju barn, som blifwa talrike, efter de icke dö bårt i barn-

barndomen utaf elände. Dessa barn uttdö-
ma sinningom Fadrens walmåga, twinga
honom åter til arbete, eller blifwa åtminsto-
ne twingne at arbeta sjelfwe.

Ådelteligen och för det sista, bör man
ock råfna ibland hindren för Åkerbrukets
tiltagande, höga penninge-interessen. Lät-
tjan, yppighetens syster, såsom jag snart
skal bewisa, leder alltid des tilbedjare, at
högt skatta en wis årlig ränta, den de få
afhämta utan annan möda, än at skrifwa
deras namn under et qwitto-bref, och at där-
emot sky Jord-bruk, som måste stötas med
arbete och omsorg. Ju högre nu interessen
är, ju mera lätthet finner man, at wälja
detta beqwäma lefaads sätt. Är däremot
interessen lågt, så måste penningarne läg-
gas i Jorden, om därutaf någon tilräckelig
inkomst skal kunna hämtas; ty just därför,
at interessen är lågt, åga Jordens afkom-
ster et större wärde.

S. 5.

Medel at upmuntra Åkerbruk.

Man hörer ofta sägas, at Åkerbruket går
af sig sjelft: at det är en konst, som
fortplantas utan bryderi genom blotta äffä-
dandet af Naturens gång: at det har i följie
med sig en ljuslighet, som i andra näringar

icke finnes. De som så tala, hafwa icke nog lärdt känna denna angelägna delen. Åkerbruket, på det sätt våra Bønder handtera det, är et werkeligt Marstrands arbete. Swår wäderlek, Epidemiska sjukdomar uppå Folk och Kreatur, elaka Husbönder eller deras Fogdar, tusende andra olägenheter, dem jag skulle kunna upräkna, plåga ständigt de fattiga Jordbrukarne. En Urmakare låmnar i dag et hjul halffärdigt; om fjorton dagar finner han det sådant igen, och fullkommar då hwad han påbegynt. Men om Landtmannen förlorar en enda dag, så är ofta hela hans arbete förloradt. Åkerbruket tarfwar således upmuntran och en synnerlig Regeringens omsorg, hwarförutan det måste wantrifwas, och tilskynada samma öde alla öfriga konster, som skattas och wårderas så högt.

Om icke det första ämnet eller Rudimenterien framskaffas ur Jorden; så blir konsten at förädla det samma til intet nyttig. Hwarföre icke då skydda, underwisa och upmuntra dem, som bruka Jorden med äfwen så mycken omsorg, som man hafwer om Handt-werk och Slögder?

En ansenlig man, som en gång såg mig med Samnets-knappar uppå en Klädning at samma tyg, sade mig, at jag gjorde emot Konungens Förordning. Jag frågade hwilken

ken Förordning? Han swarade, den som förbinder, at bära knappar af samma tyg, som Klädningen. Och hwem har nytta af denna Lagen? frågade jag åter. Knappmakaren, swarade han.

Tillåt mig, sade jag då, at göra ännu en enda fråga. Ibland alla de Förordningar af denna beskaffenhet, som under Eder närvaro i Konungens Conceil blifwit utfärdade, huru många hafwa wäl blifwit wätänkte til uphjälpande af Åkerbruk och Ångskötsel, som äro grundwalen til Rikets wälmåga?

I sanning då man betraktar de otaliga påbud, Reglementer och Stadgar, som för Handtwerk och Fabriquer utgifwas, och huru de dageligen förbättras, jänkas och plåstras, skulle man tro, at Regeringen har intet annat at tänka uppå, än på deras Privilegier, exclusioner och förmoner.

Deße Slögder äro i sig sjelf ganska goda: de äro en källa til stor rikedom; men aktom of, at icke endera dagen elände därutur uprinner. Handtwerk äro alla lättare och mindre mödosamme, än människans egentliga Handtwerk, Åkerbruket. De fläste löpa således därifrån. Handtwerken blifwa upfyllda med Folk och Landet öde. Jordbruket måste följakteligen aftaga, och
i läng-

i längden måste Sölgderna aftaga i samma mon.

Det största och til äfventyrs enda medel emot detta onda, är, at hedra Återbruket och alla dem, som lägga sig däruppå: at upmuntra til Landtlefnad och deras egenomars stötande, alla dem, som nu tro sig wanhedrade, om de icke tråda i Rikets tjänst. Optima stercoratio gressus domini, sade de gamle: och ingen har sedermera wisat detta wara falskt.

En Spanior lastade Miguel de Cervantes för den otjänst han gjordt sit Fädernesland, då han uti sin Don Quixote så löweligen afmålat Chevaleriet. Denna dårskap hade fallit af sig sjelf, sade han, oaktadt all den möda Hertigen af Lerma gaf sig för dess bestånd: men nu har man gått fram om ändamålet, och då man affkaffat Don Quixoterne, hafwa tillika dngderne, som alstra det rätta hjältemodet, fått deras bane. Mig tyckes, at man kunde göra Moliere samma förebråelse. Då han föreståldte en Baron De la Crasse, en Sottenville &c. har hans affigt utan twifwel warit, at endast afmåla några Herrars dåraktiga högfärd och grofwa okunnighet, som den tiden gjorde sig stora uti deras Slott och woro Riket til intet gagn. Men ordet Landt-junker (Campagnard & Provincial) är sedermera blif-

blifwit begabbeligt. Fruktan för en ridicule,
är i Frankrike af en likasom öfwer naturlig
werkän; alla människor hafwa welat blif-
wa Hof-män, och farwål Landt-lesnad.

Det är likwål oförnekligt, at en Adels-
man på sit Gods bidrager mer, än all an-
nan upmuntran til Jordens goda skötsel,
til efterdöme för de ringare Jord-brukare,
til Folkets gwarhållande wid Åkerbruket.
Man säger gemenligen, at en sådan Adels-
man lefwer bättre på Landet med 10 tu-
sende Livres inkomst, än i Paris med 40 tu-
send. Men hwad förstås här med lefwa
bättre? Jefe lærer meningen wara, at han
med större lätthet kan förskaffa sig alla sex
Månader en ny-modig Snus-dosa, eller en
wagn, som är målåd af Martin? Utan här
wil man säja, at han bättre kan nära sig
sjelf och andra; och det är sant. Man kan
snarare på Landet underhålla med 10 tusen-
de Livres inkomst femton drängar och pigor,
klädde och lönte, som där brukeligt är, än
tio sådana betjante i Paris med 40 m. Livres
inkomst. På Landet kunna således sextio
människor blifwa födde, utom Herrskaper-
nas egna Familier, med det, som tio män-
niskor kosta i Paris.

Det wore onödigt, at här intrwända,
at den Herren, som lefwer i Staden, föder
jäm-

jämte sin betjäning, alla de Handtwerkare, som arbeta för hans behof: Köpmän, Skräddare, Wagnmakare ic. och ända utom dess Parfumeurer, Tracteurer, Musicanter, Opera-Slickor ic. som alla äro människor; och efter jag endast talar för Folk-mängden, så böra ju desse ock hafwa deras rum.

Jag svarar härtil, at sextio personer på Landet, ehuru groft de ock måge wara kläddes, gifwa dock arbete åt flera Handtwerkare, än tio i Paris, af det stånd jag omtalt.

Och hwad det senare slags Folket angår, så i fall de skulle wara nödige, blefwo de wäl ända födde, om ock alla de Jord-ägare lefde på Landet, som nu utan minsta angelägenhet, uppehålla sig i Paris.

Nyttan och nödwändigheten at förmå Adelen til Landt-lesnad, undfölla icke den stora Konung Henric IV. .. Så snart han kom .. i rolig besittning af sit Rike, säger Perefixe, .. förklarade han uppenbarligen åt sin Adels, .. at han wille det de skulle wänia sig wid, at .. lefwa hwar och en af sin egendom, och til .. den ändan efter nu wore fred, skulle han .. gärna se, at de försogade sig i Lands-orterna, at därstädes sköta och förbättra deras Jorda-gods. Således befriade han .. dem ifrån den dryga och kostsamma Hof-lesnaden, och lärde dem, at den säkraste inkomst hämtas altid af en god Hushållning.

ning. Men tillika som han wäl wiste,
 „at den Fransyska Adelen gör sig en ära, at
 „uti alt wara Konungen lik, så gaf han
 „dem sjelf efterdöme, at härtilägga all få-
 „fång prakt uti deras klåde-bonad; ty han
 „gick merendels klädd uti grådt Klåde, med
 „en Wäst af Sidentyg, som hwarken war
 „utklipt, stickad eller broderad efter den tid-
 „sens bruk. Han berömde dem, som klädde
 „sig så enfaldigt, och gjorde åtlöje af de an-
 „dra, som buro, sade han, deras Qwarnar
 „och Skogs-parker uppå deras arlar.

Adelns yppighet gör nödwändigt ända
 uppå deras arf och egendom. De öfwer-
 hupa sedan Konungen om tjänster och Pen-
 sioner at lefwa utaf, och betänka icke, at
 den som allenast benådas med 6000. Livres
 om året, undfar sex hela byars skatt och
 utskylder til Riket.

Jag nödgas därföre ännu en gång up-
 repa, at de, som hafwa någon egendom,
 gagna samhället långt mera uppå Landet,
 än wid Hofwet och uti allmänna tjänster;
 och at man fördenksul icke nogsamnt kan up-
 tänka heders belöningar och andra lindriga
 medel, at draga de rika ifrån dessa affigter
 och fästa dem på deras gods.

Doct är icke nog, at hedra Jord-bruka-
 re af de högre Stånden; de aldraringaste
 böra

böra hafwa del uti denna Regeringens upmärksamhet och omsorg. Sacerrima res, homo miser. Men utom denna Moraliska Regel, finner hwar och en, at så snart konsten at draga Rikedomar ur Jorden, och konsten at förädla dem, äro de tvåanne grundpelare, uppå hwilka hela samhällets wälmåga hwilar; så förtjäna ju de, som underhålla dessa angelägna konster, at hedras och äras i högsta mått. Så länge man icke hedrar de nedre Classerne af samhällets lemningar, så blir det omöjligt, at bringa dem til det antal, som nödvändigt fordras, om konsterne skola tillwära igenom myckenhet af arbetare och tåflan inellan dem. Man beklagar sig dageligen, at ingen wil förblifwa i sit stånd, och at denna otidiga ärelystnad drager småningom alla människor til de högre Classerna, som för det allmänna bästa borde bestå af et ringa antal. Hwadän kommer detta? Tugen wil lefwa i förakt, eller åtminstone lefwer så, då någon möjlighet är at komma til något mera anseende. Hedra därföre det små Folket; jag menar, wisa dem all den ömhet och haf om dem all den omsorg, som kunna öfswertiga dem, at de icke äro föraktade, ja, at de skattas för nyttiga och betydande lemningar i Samhället.

§. 6.

Jordens användande är en följd af sederna.

Nantalet af inbyggare i et Land beror up-
 .. på närings-fången; och som sät-
 .. ten at nära sig, beror uppå Jordens an-
 .. wändande: detta åter uppå Jord-ägare-
 .. nas tycke, smak och lefnads-sätt; så är
 .. klart, at Folkhopens tilwärt eller afta-
 .. gande i et land bdr tilskrifwas dem.

Deße ord äro tagne ur Herr Cantillons
 arbete, hwilken ostridigt war den måst uply-
 ste Man i deße ämnen, som i wåra tider
 wisat sig. Den grund-sats han här antager,
 är en följd af åtskilliga förut framställda
 sanningar, dem han så bewist, och med
 hwarannan så sammanbundit, at man
 omöjeligen kan undwika blifwa där om of-
 wertygad. Jag hänwisar dit hwar och en,
 som twiflar om grund-satsens riktighet och
 bestånd.

Mitt ändamål är nu, at undersöka,
 hwarthän denna grundsats leder of, sedan
 wi den en gång antagit. Där af följer först,
 at om de, som äga Jorden behöfwa eller
 bruka mycket hästar; så blifwer mera
 Jord använd til Ungar och mindre til föda
 för människor: om de nyttja mycket wed
 eller kol, så lämnas större trakter til skog:
 C om

om deras nöjen fordra stora Lust-Trågårdar, Djur-gårdar, Alléer, owanligt breda wägar, med mera, så mister människan til sit uppehälle, all den Jord, som sådana onödigheter härtaga.

Däremot om sederne i Landet äro af den art, at man snarare wil underhålla Människor, än Hästar; så aftager i sammanmon de Ungar, som endast til föda för dessa senare använde blefwo.

I gamla tider underhöllo store Herrar långt flera människor, än nu. Det är wist, at då blefwo icke de sämre betjänter ansedde som nu, då de måste klädas, födas och nästan i alt hållas såsom Herrar. Men däremot woro de förnåmas Hus uppfyllte med Folk, af en helt annan beskaffenhet, som gjorde dem mera heder, gaf dem et större anseende, kostade i sjelfwa werket mindre, och nödgade Herrskapet sjelft til en utwärtens anständighet i seder, nyttig både för dem sjelfwa och för hela Nationen i gemen. De förnåma Fruerna hade hos sig Adelige Fruntimmer och Männerna unga Adelsmän, ofta af större slägter, än de sjelfwe. De hade Stallmästare och Pager likaledes af Adel. Detta war en utwäg för Adels-Ståndet, som nu mera har aldeles ingen, och som i brist därpå förfaller uti den största nedrighet som upptäckas kan.

Det

Det hörer icke til detta ämne, at undersöka, om det är en förmon för et Land at hafwa mycken Adels. Men jag tror mig kunna påstå, utan fruktan at blifwa wederlagd; at fattige som förtjåna sig födan; af hwad Stånd de ock måge wara; äro de nyttigaste lemmar i et samhälle. Jag wil ännu mindre uppehålla mig, at widlystigt utläggga hwad Adels är; men antingen detta heders namn fått sit wärde af en blott inbillning eller ej, så tyckes mig kunna anses Adels-Ståndet, såsom den delen af Nationen, at hwilken bibehållandet af trohet, mildom och ädelmod blifwit i synnerhet updragit och anförtrodt. Som nu dessa dygder äro högst nödige til samhällets förswar och bestånd; så är ock ganska angelägit, at icke låta dem utrotas eller utstöckna. Tjänster, som med penningar allena belönas, kasta et Rike för mycket. Heders-belöningar däremot, tagas af en skatt, som aldrig tömes, om en Regering förstår, at wissigen därmed hushålla. Men detta slags rökwerk, slår icke lika starkt i hufwudet på alla människor. Jag wet wäl, at heder bör äga rum i hwad Handtwerk det ock wara må; dock äro somlige, uti hwilka Profiten måste gå förut, och där man får lof at säja med rätta och skäl, at utan penningar är heder allenast en plåga. Däremot, ehuru begab-

belig fattigdomen blifwit, sedan Europa ifrån tvåhundra år tillbaka blifwit uppfyllt med Silfwer och Gull, och ehuru denna corruption i tanke-sättet dageligen tiltager, synes mig dock icke omöjligt, at bringa den fattiga Adelen, at göra sig heder af des fattigdom, och förakta penningar. Detta ankommer uppå sederna.

Tilförene war Krigsmagten, i synnerhet Ryttariet, merendels sammansatt af Adelsmän. Äfwen ibland folkfolket säger oss Montluc, at han aldrig hade något Compagnie, där icke 40 Adelsmän stodo i första ledet. Denne store Generalen lägger därtill, at han ej sett i Krig något djerft och otwanligt uträttas annorledes, än igenom Adelsmän. Henric IV. som i många år war Husförmän för et parti under förföljelse, nödgad at sälja sina Gods, det ena efter det andra til sit underhåll, och som, då han redan war Konung i Frankrike, måste länge nöja sig med Tröjor (Pourpoints) som woro söndrige på armbogen, brukade skrta därmed, at han likwål under all den tiden hade fyratusende Adelsmän omkring sin person, när han dem påkallade. Sully, då han ännu sielf hade ingen tjenst, utan begynte gå i fält såsom frivillig, underhölt 12 Adelsmän, som singo 200. Livres hwardera om året. Man kan icke nu förtiden
håll.

hålla en Rutt för denna summa. Dese Sullys 12 Adelsmän woro inbegrepe under de 4000, som Henric IV. onmtalar; men jag är nästan försäkrad, at om man igenomgår de 160000 män, som Frankrike nu i fredstid, underhåller, skal icke i denna talrika Krigsmagt finnas så många Adelsmän. Hwad kommer detta? Jo, fattigdom är blefwen begabbelig; och just i det ståndet hwarest den borde minst fruktas, efter man dageligen wägar där sit lif, där börjar man nu uppå, at äfwen begära walmåga. Man har infört onödiga utgifter uti alla Garnisoner: hälften af Officerarnes löner utgår uti betalning för ständiga platser uppå Comedien, för Hästar til Rund, med mera. Regementerne täfla med hwarannan uti det yppigaste lefnads-sätt. De skattas för måst lysande, som gå på de största Wårds-husen och kunna betala de dyraste måltider. Och ändteligen har handel kommit i bruk med sjelfwa tjänsterna; så at de fattige icke en gång kunna komma därtil. Således hafwa sederne ändrat sig, och gjordt omöjligt för Adelsståndet hwad tilförene war ganska lätt. Kunna de gamle seder åter införas, tjänste-handel banlysas, all yppighet uti Garnisons-lefnaden afskaffas och de store i Landet förmå, at swarare underhålla unga Adelsmän til anseende för deras

hus, än göra omkostnader uti så mycket annat nu brukeligt öfverflöd; så skulle man snart se Adelen blifwa mera mon om heder, än om penningar.

Men lärer man säja, då de store Herrar lesde på detta sätt, underhöllo de långt flera hästar än nu. Adelen war då ständigt til häst, och de namn som ännu brukas til at beteckna ypperliga personer, såsom Rid-dare &c. äro et bewis til det myckna wäsende wåre förfäder gjorde af hästar. Jag medgifwer, at wåre förfäder werkeligen tänkt så; men däraf följer icke, at då flere hästar underhölts än nu. Man måste besinna, at ingen då åkte uti wagn. När Bassompierre råfode den Lin-krämern up-på Pont neuf, om hwilken han gör en så synnerlig berättelse, så begaf han sig til Hof-wet uppå sin häst; han war likwål den måst lysande Herre i sin tid. Nu åker den minst kände i Hyr-wagn, och syfsetsätter åtminstone två hästar. Utom des är at märka, at Adelen då måst lesde på landet, hwarest åtminstone deras hästar fingo sit foder uppå stallet, och thante, at göda den Äng, som skulle föda dem. Nu, då man samlar sig i Städerna, måste utom de hästar, som hwar och en underhåller til sit bruk, äfwen så många andra hästar underhållas, endast til at föra foder åt de förra.

Men

Men efter jag här talar om seder, måste jag något röra om den beklageliga ärelsynad, som hwar och en i Frankrike har, at slielf blifwa eller göra sina barn til Adelsmän, födkatteligen onyttige til alla näringar uti et land, där ingen utwäg mera är för Adels-ståndet. En Domare wil sätta sina barn i Krigstjenst, efter det är antagit, at den förnåma Adelen icke anstår, at skippa rätt ibland människor. Borgare wil göra sina barn til domare, på det de sedan måge gå samma wäg. Bonden låter sin Son studera, och bli sedan det mästa han kan. Om i stället för alt detta, en domare, som stigit til de högsta äreställen i sit Stånd, endast implantade i sin Son, at blifwa en Harlay, en De Thou, Lamoignon eller Talon; om en handlande sökte blifwa en Crozat, en Manufacturist, en Van Robès; om en Bonde endast tänkte uppå des Jordbruk och upfödde sina Söner til arbetsamhet och insigt i Åker-och Äng-skötsel; så skulle i alla Stånd blifwa mera lif, mera drift och mer styrka; ty barnen skulle nyttja föräldrarnas kunskaper och bygga uppå den grundwal de lagt. Utom des blefwo hwart Stånd wid sina seder, inrättade efter det Ståndets art och beskaffenhet, och uppå sedernas bibehållande beror hela Samhällets bestånd.

Utan at jag uppsöker flera skäl, lärer hwar förnuftig människa medgifwa, at jag häruti har rätt. Man hör ju hwar dag klagas dåröfwer, at andras dårskaper draga åfwen de kloka längre hårt, än de sjelfwa wille gå.

Det är likwål icke min tanka, at wilja åter införa de gamla Egyptiers plågsed, som igenom lag hade stadgadt, at ingen fick gå i annat Stånd eller lära annat Handtwerk, än desz Faders. At förtiga de olågenheter, som åtfölja et sådant sjelfwa naturen pålagt of, wet jag wål, at Lagar tjena til ingen ting utan seder. At hwar jag påyrkar är således, at utan twång, hwarje Stånd, hwarje Konst, hwarje Handtwerk må hedras i den mon, som det gagnar Samhället; då förmodeligen detta lindriga medel skulle utrota åtminstone hälften af den årelystnad, som gör, at nu ingen är nögd med sin lott, eller anser sit stånd annorlunda, än som et trapp-steg at upgå til et högre. Uti et Land, så beskaffadt som Frankrike, bör Adelen wara storsint, tapper, fattig och göra sig heder dåraf: Domare-Ståndet ålska alsiwarsamhet, rått-rådighet, strånghet och måttelighet, samt göra sig dåraf heder: de Handlande wara flitige, tiltagsne, upriktige, sparsame och sätta dåruti deras åra: Handtwerkare på-

påfinteltige, arbetsamme, enfaldige i seder och lefnads-sätt: Bönderne ändteligen (det Stånd, som först bordt nämnas) outtröt- telige, understödde, hedrade, älskade, och så upmuntrade, at de måtte gifwa afund åt de andra Stånden igenom deras lycksalighet, deras frihet, deras glada lynne och deras renhet i seder, den Landt-lefnaden mer än någon annan föder och befrämjar.

På detta sätt skulle hwart Stånd ökas och tilwåra, i stället för nu hwar och en sicker at komma til et annat, ända til det högsta, hwarest ingen utwäg mera är, at nära sig. Bewis därtil, at Folkmängden i et Land beror uppå sederna.

Det gifwes icke mer, än et enda sätt at utröna et Lands werkelige styrka och wålmåga. Hwilket är det? Monne det är igenom en talrik Krigsmagt? I den händel- sen äro Tartarerne det lyckeligaste folk i werlden. Är det igenom den Regerande Herrens myndighet och den prakt som ly- ser wid dess Hof? Jag twiflar däruppå, ty då hade Neronis tide-hwarf varit det sällaste af alla. Är det igenom antalet af Fästningar, som betäcka Landets gränts? Swagt bekynd, om de inre Provincerne äro tome: styrka, som liknar Pyramider- ne, ofanteliga mäsor, som endast hafwa uti sig döda Kroppar. Det torde då wara

en stor och ansenlig Sjö-magt. Men Carthago, som en enda slagtning utanför dess murar gjorde aldeles til intet, hade denna slags styrka, mer än någon annan stat. Så lärer det ändteligen wara Konster och wetenskaper? Utan twiswel; men då frågas åter, hwad wetenskaper? och utan at ingå i en widlyftig undersökning därom, säger jag, at det måste wara de, som lära at rätt bruka Jorden; ty Jordbruket alla giswer åt et Land et anseende af wålmåga, som i sjelfwa werket sig så befinner.

Hwarest man ser et wål upbrukadt Land, grödande Åkrar, blomsterfulla Ångar, och Fält, som trampas af Boskaps-hjordar, må man säkert tro, at där finnes mängd af människor, som älska den Jord de bruka.

Man må säkert tro, at i detta Land äro invånarne lycklige, Regeringen stadgad, med et ord, at där är styrka och wålmåga i så hög grad, som naturen kan medgifwa.

Det är fördensful angelägit, at sederne inrättas och aspåstas därhån, at folket må låckas til Jordbruk, så mycket möjligt är.

„Et Land är icke upbrukadt i mon
 „af dess fruktbarhet, utan i mon af dess
 „frihet.„ säger en stor man, hwars förträffliga lärdom war uplyst af et äfwen så förträffeligt snille. Man kan se i sjelfwa boken, där desse ord finnas (L'esprit des loix)

loix) huru han bewiser en sats eljest så klar at den icke synes tarswa bewis, för dem som sjelfwe wilja det estertänka.

De små Republicuer, hwari Gallien fordom war fördelt, woro alle fria. Deras Jord war således wäl upbrukad, hwar- af följer, at de jämwäl woro ganska Folk- rike. Den djupsinnige David Hume har gjordt samma anmärkning i anseende til Italien och flera Länder. „Junan det Ro- „merska wäldet utbredt sig öfwer alt, så- „ger han, woro måst alla Nationer, som „gamla Historien omtalar, delte i små fria „Stater, hwars inbyggare woro med hwar- „annan jämlike äfwen uti egendom och för- „midgenhet. Medelpunkten, eller sjelfwasätet „af Regeringen, war altid nära intil grän- „sorna. Sådant war tilståndet uti Grekland, „Italien, Spanien, Gallierne och Tyssland. „Man måste medgifwa, at ingen belägen- „het kan uptänkas mer bidragande til män- „nisko-slågtets förökelse, än denna.,,

Allt hwad samma Auctor widare tilläg- ger til at bewisa denna sats, är grundeligt och oemotsäjeligt. Och när han således be- wist, at Werlden i gamla tider war delt i små Samhällein; at Jorden war där bättre brukad; at jämlikhet i ägdomar nödgä- de Folket til jämlikhet och sparsamhet i för- tärningen; så har han tillika afgjordt den frå- ga,

ga, han med så mycken lärdom undersöker: om nämligen Werlden, i den tiden war Folkrikare än hon är nu? Allt hwad han sedan säger om den tidens hämdgirighet, om de mord och blodbad, som skedde utan återwända, leder snarare til frågans beswalande med ja, än til minsta tvekan därom. Tide-böckren bewisa jämnwäl det samma. Om någon synnerlig olycka utödde Folket på någon trakt, så ditkom genast en swärm nybyggare annorstädes ifrån, utan at någon Folkbrist spordes på de ställen, som dem afgifwit. Frihet, jämlikhet i egendom och sparsam förtäring uträttade detta.

De, som besitta stora egendomar i et Land, äro således at likna wid stora Gårdor uti en sjö. David Hume, som jag icke kan undwika, at ännu en gång affskrifwa, säger, ..at emedan en man, hwars rikedom tilwärt, ändå icke kan förtära mer ..än en annan, så är han nödsakad dela ..med sig åt dem, som äro honom skyld, ..eller som tjena honom. Men som dessa ..egendom således allenast finnes i en ..nans godtycke, så hafwa de icke samma ..upmuntran til giftermål, som om hwar ..och en ägde sin egen affskilda lott och en så ..ker besittning, ehuru liten den ock wara ..mände, ..och något därest tillägger han ..ännu dessa orden: ..de hinder som upwäxa, ..af

..af fattigdom äro wällande, at icke männi-
..skorna föröka sig til dubbelt hwarje Ge-
..neration.

Man måste hafwa hunnit til denna öf-
wertygelse igenom uträkning, för at icke se-
dan gå därifrån. Men innan jag vidare
utförer alla olägenheter, som åtfölja alt
för stora egendomars samlande uti en
hand, wil jag här göra en anmärkning,
rörande Städer och deras byggande, hwar-
til jag ledes igenom det af Herr Hume an-
förda stället.

Jag är aldeles icke af deras tanka, som
utdöma stora Städer. Men jag önskar,
at man endast och allena wille tänka på
Landet och låta Städernas tillwärt ske ut-
af sig sjelf: Man kan i den delen förlita
sig på människans naturliga böjelse, at sö-
ka beqwämligheter, nöjen och tilfälle til
lycka och förkofran.

När således Städerne wåra endast af
Landets öfwerkost, och sedan det igenom
Regeringens omsorg fått sin fyllnad, så
tror jag icke, såsom Herr Hume, at stora
Städer äro för Samhället skadelige. Aldra-
först hwad laster och oordning angår, twiflar
jag, at de som hänleda dem ifrån stora Stä-
der, betraktadt saken å alla dess sidor. Jag
påstår, at om Folkmångd utgör et Lands
styrka, så gör Politie-wäsendet, dess sundhet
och

och hessa. Men ju tåtare folket bor tillsammans, ju lättare blir inrättningen af en god Politie. Hwem twiflar där om, at ju tryggheten är större i Paris, än i en skog? Jag wet wäl, at wisja oordentligheter underhållas snarare i stora Städer, efter de gitwa därtill flera tilfällen. Men jag är dock försäkrad, at uti 20 Städer, som innehålla 10 tusend människor hwardera, begås flere brott tillsammans räknade, än i Paris, hwars inwånare äro fyra gånger så många.

Dock är och blir det wisst, at Landets upodling, fölsakteligen Folkets öfande på Landet, bör wara en Regerings förnämsta omsorg. Och ingen ting bör däruti ligga en Regering i wägen, hwarken Climat, ic. eller Jordens beskaffenhet. Malta är allenast en klippa, som icke kan föda tjugonde delen af des Inwånare. Uppmuntrade igenom den frihet och de förmöner, som de under en mild och stadig Regering njuta, anse de för ingen möda, at hämta Jord, til at betäcka deras klippor, ifrån Sicilien, det härligaste af alla Land, och likwäl det minst bebodde.

Denna stora affigt, näml. folkets öfande på landet, leder mig tillbaka til hwad jag lofwat utföra om stora egendomsars olägenheter. Utas två ting et: antingen måste en stor egendom bestå uti fastigheter eller uti
pen-

penningar. Wi wilje först beståda fastighe-
terna.

Når uti et Land någon händelse gjordt,
at en wis trakt blifwit delat i många små
besittningar, så har man sedt äfwen så
många hushåll finna uppå denna trakt de-
ras uppehälle och utkomst, betala de all-
männa utskylder, wara nöjde med deras
tillstånd och ärligen förbättra Jorden genom
deras arbete. En annan händelse har bragt
desa små besittningar uti en enda mans
händer, som blifwit en stor och rik man.
Jorden har då blifwit lemnad til brukande
åt folk, som hon icke tilhörde. En Fogde
har fått upsigt dåröfwer; han har måst rik-
ta sig, och tillika skaffa penningar til des
Herres yppiga lefnad. Han har plågat
folket, gjordt dem ledsna wid arbetet; Jor-
den har förwärrats och samma trakt, som
icke längesedan födde många slagter, är
knäpt tilräckelig at underhålla et enda hus-
håll. Jag har icke tagit detta ur min hjär-
na; jag har sedt det med egna ögon. Lau-
dato ingentia rura, sade Virgilius, exigu-
um colito.

Jorden kan således icke wara styckad i
nog små delar. Denna delning, denna
skilnad af ditt och mitt, som Poëterne for-
dom kallade ursprunget til allt ondt, är den
som

som uplifrvar et Land, och gör det Folkrikt och mäktigt.

Et annat slags fastigheter finnas, nämligen Hus i stora Städer, som wäl icke sammankomna i en mans hand, föra med sig desse förenämde olägenheter i anseende til Folkmängden i Landet. Doct! är det wist, at om fem eller sex personer blesive ägare af alla husen i en stor Stad, och sammansatte sig at stegra alla hyror, så skulle på en gång et swårt och kånbart lidande därigenom tilskyndas hela Samhället.

Nu återstår at betrakta egendom i penningar. Detta är egentligen ingen egendom; ty af sig sjelfwa gifwa penningar ingen inkomst. De måste utlånas, och är wist, at af alla lemmar i et samhälle, de som lefwa af sådana räntor, äro de aldraonnyttigaste. Men det wärsta af allt är, at sederne hafwa hos oss infört bruket, at sätta sina penningar uppå Lif-ränta. När hög-färd och lättja bragt någon så långt, at han upoffrar den naturliga proprietets kärleken för större beqrämligheter, så är det wist tecken, at han hwarcken tänker på efterkommande eller på Samhället, utan allena på sig sjelf: böjelser, som leda til Landets ödeläggande med deras fränsälle, som det beho.

Jag

Jag kan icke täncka uppå stora egendomar i penningar, utan at åter omröra alt det onda, som desse slags rikedomar föra med sig. Spaniorerne äro af naturen bögede til arbetsamhet. Detta Land, som Romarne hade så swårt at underkufwa, ägde uti Julii Cæsaris tid femtiotwå millioner inbyggare. En nästan otrolig Folk-mängd, som bewisar, at Jord-bruket war därstädes brakt til des högsta fullkomlighet. Daktadt des Krig, des omwärlingar af Regering och des inwärtas oroligheter, finner man i Nationens seder inga spår til den lättja, hwaraf hon nu förtiden plågas, förrän Gull-grufworne i den nya werlden begynte arbetas för hennes räkning.

Men ehwad ondt, som widlådar Gull, och i gemen stora egendomar, i få Personers händer, är dock icke min tanka, at detta onda aldeles undwikas kan. Ju mer et Samhälle ökar sig: ju större idoghet är ibland Folket: ju högre slögder och handel stiga, ju märkeligare är ock Lyckans spel, och ju mera utrymme åger det. Då samlas naturligt wis rikedomar. De kunna icke blifwa jämt utdelte. Stora egendomar wåra och blifwa ännu större, til des de ändteligen uppsuka de mindre. Det bewiser til äfwenstyrs, at wålmåga och et florerande tilstånd är för Samhällen det samma, som mognad

D

för

för växter och frukter; hon bebäddar och lika som skyndar uppå deras föruttnelse. En wis Regering kan likwäl länge uppehålla sakerna, då den känner en sann lycksalighets rätta grunder, och hindrar affstigar därifrån, så mycket möjligt är.

Medan jag här talar om egendomar, måste jag ock nämna något om tjänster, som nu för tiden i Frankrike utgöra en del af inwånarnes egendom. När GUDS Ords Tjänare, som förestå stora Stift eller Församlingar, endast anse sig såsom Hushållare för de torftiga, och såsom ansvarige för deras Åhörares undervisning: när de, som beklåda höga Domare-åmbeten, tro sig delaktige i all den oförrätt, som sker wid Under-Domstolarne: när Generaler äro öfvertygade, at de en gång böra göra redo för den oordning och de Krigs-plågor, som hade kunnat undvikas: när ändteligen de, som bistå Konungen uti Riks-Styrelsen, akta sig skyldige til hela Samhällets olägenheter och til Folkets förtryck; så är icke tåflan om tjänster så stor, och hwar förnuftig människa, som af Förshnen undfått dageligt bröd, anser då, som en verkelig olycka, at af Regeringen blifwa kallad til desse onnämde Åmbeten.

Man kan härutaf lätteligen begripa, huru det varit möjligt, at uplyste Män ofta und-

undflydt höga wärdigheter, med äfwen så mycken sorgfällighet, som wi nu hafwe at komma därtil. Man har sett sådane exempel i alla tider, och man finner dem äfwen stundom ibland sådana Personer, som eljest sätta wärde uppå heders-ställen och anseende. Sully wågrade mer än et stort Umbete, som desz Konungs förtroende hade honom ämnadt. Denne store mannen swarade sin Herre, at han redan hade mer at föta, än han det förmådde.

Man kände dock föga människans natur och wäsende, om man trodde möjeligt wara, at alla de tjänster, som til Samhällets bestånd äro oungängelige, blefwo dem allena updragne, som utan någon annan affigt, än sin skyldighet, således upoffrade sig för det allmänna bästa. Men sakens beskaffenhet har med sig bote-medel emot desza den människliga swaghetens olägenheter. Allt hwad som gifwer någon slags myndighet, gifwer ock anseende ibland ens gelikar. Det är uti detta wida, eller rättare sagt, oinskränkta fält af anseende, som hwar och en kan söka sit utwidgande, utan at göra sin grannne för när. Detta är den skatt, som kostar Samhället icke mer, än en upmärksam och rättwis utdelning, och som likwäl igenom god hushållning, kan rikeligen betala alla tjänster, som behöfwas.

Rätta Lag = Stiftare och floka Stars-Mån, hafwa insett styrkan af denna driffläder; de hafwa därigenom mång-dubbelt ökat Regeringens krafter och utvägar.

Härifrån leda sit ursprung alla de sedwånjor, som utgått uppå at länka människornas ärelystnad til rycktharhet och namnkunnighet. Uminnelse-tal efter döden hos Egyptierne: Kronor, Årestoder och Triumpher hos Romarne; Riddare-Orden, och dylike distinctioner hos de nu lefwande folkslag. Det skulle wara lätt, at bewisa med exempel, at de klokaste Regenter, och de hwars styrsel warit måst ärefull, hafwa warit högst sorgfällige, at införa och bibehålla dessa slags distinctioner, och aldrum åst angelägne därom, at de icke igenom Hof-gunst eller tråguna ansökningsar kunnat århållas.

Det har jämnwäl händt under en sådan styrsel, at i samma mon, som de större heders-titlar eller heders-märken hafwa warit högt skattade, i anseende til swårigheten at komma därtill, i samma mon hafwa ock de mindre tilltagit i wärde uti allmänhetens omdöme; så at alla Heders-ställnen och alla medel, som leda til heder, hafwa blifwit af större betydelse, än tillföre.

Där.

Däremot, när penningar blifwa allmänna i et Land och följakteligen Nationens seder förwärras, så förfalla merendels heders-ställen i wanpris, dels igenom antallets ökande, dels ock efter de ej hafwa stora inkomster med sig i följe. Däraf hånder sedermera, at i gemen tjänster och ämbeten, antingen blifwa föraktade eller måste belönas i samma mått, som angelägenheten kräfwer, at de skola wara ansedde. Och huru druga blifwa icke då tjänsterne för Samhället? Långt mera til äfventyrs, än emot deras gagn och nytta swarar.

När Xenophon begaf sig med 6000 Greker uti en Thrassisk Furstes tjänst, betingade han en darique om Månaden för hwarje Soldat, tvåanne för hwarje Officerare, och 4 för sig sjelf, såsom General. Sådane exempel af ringa besoldningar finnas hopetals i de minnes-böcker, som kommit til vår kunskap af några gamla Folkslags berömliga tider. Några få spår finnas däraf ännu uti wiså Länder. Canton Berns Avoyer, den yppersta och högsta Ämbets-mannen uti en ansenlig Republique, har 4000 Livres om året i lön. Men utom den last för Samhället, som des betjänters stora löningar förorsaka, upriina däraf ännu många andra olägenheter och beklagliga fölgder.

1. Detta bruket förringar tjänsternas heder, som borde wara deras största förmon och binder hela wärdet wid lönen. Man kaste allenast ögonen uppå hwad dageligen händer i detta fallet. Jag påminner mig ännu hafwa stannat i förundran, då jag först kom i werlden, at hafwa hört Gouverneurs-skapet af et litet Slott (Le Chateau Trompette) skattas högre, än Gouverneurs-ämbetet i La Marche, som är en hel Provints, endast därför, at det förra gaf 5000 Livres årligen mer uti inkomst än det senare.

2. Då denna lego-ande utbreder sig i Samhället, härflyter nödwändigt däraf, at allt ädelmod utsläcknar, hwarmed tillika alla stora och Hjelte-bedrifter uphöra. Man wänjer sig småningom, at evaluera alting uti penningar, och hwad icke kan likasom förwandlas uti denna Wara, det föraktar man och å sido sätter. Nu som alla göromål, hwilka efter penninge-wärde mätas, icke annat äro i sjelfwa werket, än röfveri, ocker och slem winning; så irritar sig denna Kräfte i hela Riks-Kroppen, och blir så mycket swårare at läka, som den uti de ädlare delar fått sin uprinnelse.

Af detta allt, och många andra slutsatser, hwartil detta leder, men dem jag för widlyftigheten skul, här förbigår, följer såte.

)o(

således klarligen, at rikedomars eftersträf-
wande igenom tjänster, är ännu farligare,
än alla andra wägar at komma därtill.

Uppighetens anhängare, och alle, som
älska öfwerflöd, lära påstå, at som rike-
domar hafwa i följe med sig många lustar
och begärelser, hwilkas tilfyllestgörande
skaffa arbete och förtjänst åt Handtverka-
re af åtskilliga slag; så händer därigenom,
at desse rikedomar, änskönt sammankom-
ne i få personers händer, likwål smänin-
gom och af sig sjelfwa fördelas ibland män-
ga; och at således det onda, hwilket jag
för så farligt ansedt, är af den beskaffenhet,
at det utan någons åtgärd uphörer och för-
swinner.

Här är icke ännu stället at undersöka,
om i de Länder, hwarest måsta enskildta
rikedomar finnas, tillika finnes måsta if-
wer för Religionen, största wördnad för
Lagarna, upriktigaste kärlek inbördes: om
därstädes grundeliga kunskaper skattas hö-
gre än prål och fåfänga konster: om påfund
och inrättningar bära märke af ålderdomens
ädla och enfaldiga smak, med mera. Det-
ta allt skal bättre fram afhandlas. Nu
nöjer jag mig, at tilse, om ibland de Mecha-
niska Konster eller Handtwerk, som gifwa
närning åt det ringare folket, de nyttigaste
och waraktigaste äro de, som undfå det må-

sta undersköd af Gull-klumpen, som på ofwannämde sätt skal blifwa styckad och fördelt.

Det är omöjligt och förfarenheten har sådant bewist, at de stora rikedomar, om hvilka nu frågan är, blifwa samlade af de höga och Förnåma i et Land.

Följaktligen kan den forna Fransyska och ännu brukeliga Välska yppigheten, som består uti många Adelsmäns och betjänters underhållande, icke wara anständig för dem, som äga dessa rikedomar. Hvad bruk kunna de då göra där af? Jag undantager dem, som därmed tjäna handelen, och talar endast om deras barn, som gemensligen gå därifrån. De kunna icke äta sig mer än måtta, säger et gammalt ord-språk. Deras behof, äfwen til öfwerflöd, äro ändock nog inskränkte. Hwartil skal då det öfriga användas? En Wagn skal målas af Martin och denna målning allena kåstar 16000 Livres. Til arbetslön för en enda Snus-Dosa behöfwes Tusende Riksdaler, och denna Dosa måste snart ombytast emot en annan, som är äfwen så dyr. Jag frågar, om detta kan kallas upmuntra och underhålla nyttiga näringar i et Rike?

Det första och omgångeligaste medel, at komma til wälmåga, är Jordbruket, som gifwer Rudimaterien. Det andra är arbe-

arbetet, som den förädlar. Och lika, som det första måste ledas tilynnighet af produkter, bör wid det senare medlet omsorgen wara at föröka arbetet.

S. 7.

Arbete. Penningar.

San beklagar sig dageligen, at priset på alla waror och alla lifsmedel stegras i Paris, ifrån det ena året til det andra; så at det nu mera är nästan omöjligt, at kunna lefwa med samma inkomst, som förr war tilräckelig, at lefwa wäl af. Det är säkert, at en af orsakerne til denna dyrhet, är den myckenhet Gull och Silfwer, som ständigt föres til Europa utur Grufworne i Perou och Potosi; så at om icke den frätande Ost-Indiska handelen å ena sidan, och å den andra kästbara Meubler, förghyllningar, Gull-nipper och Silfwer-kärl, som nu så öfwerflödigt tilwerkas, om icke, säger jag, alt detta gjorde förbrukningen af dese Metaller så stor, som den är, så skulle de snart blifwa så allmänna, at man blefwe nödgad söka någon annan mått-stäck til alla warors evalverande uti handelen.

En annan naturlig orsak til den öfwerflagade dyrheten, är en alt mer och mer tiltagande brist uppå Rudimaterier. Sjelfwa

Jorden, som på så många ställen wanhäf-
das, gifwer således mindre Produkter, och
däremot är öfwer alt Conluntionen bles-
wen långt större, icke igen om en förökad
Folk-mängd, utan igenom inbillningens för-
ökade behof. Således som eftertrågan til-
tagit i större mon, än tilgången, så följer
däraf, at waran måste blifwa dyr.

Men den tredje orsaken, och den jag en-
dast här wil undersöka, är utan twifwel
arbetets minskning i gemen, eller en mindre
arbetsamhet, än förr hos hwar enskildt Per-
son i Samhället.

Det är oförnekligt, at walmåga och
rikedomar eftersträfwas utaf alla männi-
skor. Den endaste för det allmänna gagne-
liga wäg, at komma därtill, som är hus-
hållning och et sparsamt lefnads-sätt, är nu
mera aldeles icke påtänkt. I brist häraf,
och då man i stället för at spara, städse ökar
utgifterna, så måste warorne stegras; ty in-
gen Handtwerkare är, som icke först afdra-
ger sit och desß Families underhåll innan han
utfätter desß profit. Detta är ock billigt i
sig sjelf; men så snart en Handtwerkare
räknar sit underhåll icke efter nödtorsten,
utan efter en allmänt gängse yppighets-an-
das ingifwelser, så förwändes en eljest bil-
lig regel uti et uppenbart brott emot Sam-
hället.

Uppmärknings värdt är, at uti de nedersta Classerne, likasom uti de yppersta, hwad tilförene hade blifwit ansett såsom dåraktigt, kallas nu förtiden anständig och nästan nödwändig. Hos de förnåma måste Herrn och Fruen hafwa hwar sin wagu; de måste utom desz hafwa rese-wagnar, calecher, påst-chaiser ic. Detta allt är en nödwändighet, som tilhörer deras Stånd, och utom desz hörer ännu därtill et stort antal onyttiga och dyrt klädde drängar, i stället för en Page, och en illa hysad stall-dräng, som utgjorde en stor Herres hela svite i Ludwig XIII:s tid. I andra Stånd är åtskillnaden lika stor.

En Kråmare kan icke mera stå sjelf i sin bod, utan behöfwer därtill en ansenlig och dyrlegd betjänt. Hans Hustru måste hafwa mångfärgade kläder, band och spetsar, i stället för en slät svart siden-klädning, som hon tilförene ändå icke oftare bar, än wid högtider; hon måste bränna hwita warljus, dricka Caffé, och göra dageligen sit partie quadrille. Lika så är med Hardtwerkare och Fabrique-arbetare; och här af följer, at, som hwar och en måste lesiwa efter sit Stånd och vara så god, som desz gelikar (ty så säjes det gemenligen), så kunna alla förenående med godt samwete uppsätta deras warer i lika mon, som deras utgifter stigit.

Et

Et sådant förakt för all gammal spar-
samhet, omtalar jag endast på detta stället,
i anseende til den minskning i arbetet, som
däraf följer. Bekklighet hos de rika och
lättja hos de fattiga, äro säkre frukter af
wällust och en omättelig lefnad.

Uti de strängaste Skolor, som finnas i
Paris, uti desz Universitets berömdaste Col-
legier, läses nu 3 timar om dagen mindre,
än för 40 år sedan; och i hwarje wecka är
en fri-dag mera, än då. Uti Rid-Skolor-
ne war tilförene wanligt, at man hwarje
morgon red fyra hästar, och fyra gånger på
hwar häst. Nu rides icke mer än 3 hästar
och 3 gånger på hwar häst. Om man räk-
nar efter, lärer man finna, at et års lä-
ra den tiden swarade emot twänne år nu.
Detta är dock allenast af de mindre bety-
dande följder, som war tids lefnads sätt
åstadkommer uti Nationens allmänna flit
och arbetsamhet.

Ganle Borgare i Paris hafwa sagt mig,
at om i deras ungdom en Handtwerkare in-
tet hade arbetat ifrån kl. 4 om morgonen til
kl. 10 om qvällen, hade han blifwit an-
märkt såsom en lättjung, och hade ingen-
städes kunnat komma an. Det war den
12 Maji 1588, som Henric III lät inta-
ga åtskilliga qvarter i Paris igenom sina
trouper. Davila säger uti desz berättelse här-
om,

om, at Borgarne i Staden, så snart de hörde Trumorne och sågo detta buller, tillföto de sina bodar, som efter wanligheten woro NB. för dagningen öpne. Han säger uttryckeligen på et annat ställe, at hela detta uploppet skedd för dagningen. Nu är redan dag kläcka 3 om morgonen uti Maji månad. År 1750, likaledes den 12 Maji kl. 6 om morgonen, gick jag ifrån den ena ändan af Paris til den andra, utan at finna en enda Handtwerkare. eller Köpmans-bod öpen. Dese äro facta, som icke kunna bestridas.

Lätom oss nu betrakta något närmare, hwad wi således hafwe förloradt af wår rättade egendom. En Handtwerkare, som arbetar sex timar mera om dagen, och som förtärer halsparten mindre, är så god som trenne af dem, hwilka arbeta mindre och förtära mera; och om det är sant, som det wisserligen är, at ju mera i et Land arbetas, ju större är des naturliga rikedom, så hafwe wi således i detta hånseendet blifwit til en tredjedel fattigare än förr. Det är möjligt, at tilverkningarne hos oss likwäl nu för tiden äro flere, i anseende til den mängd af nya Konstier, nya Manufacturerer, som sedan den tiden tilkommit; men icke des mindre blir oförnekligt, at om wåre Handtwerkare wore nu för tiden så arbet-

sa-

same, som de fordom woro, så skulle de lefwa sparsamare och öka tilwerkningarna långt öfwer hwad de nu äro, då et skäligare pris därå skulle genast werka en större affättning.

Äf alt Moraliskt öndt är ingen ting swårare at läka, än det, som i Sedernas förwarring har sin uprinnelse.

Om en Person, som för 100:de år sedan ansågs såsom den lataste i sin tid, skulle nu stiga up, utan at ändra sina seder, så skulle denne Person ibland oss blifwa ansedd för den muntraste och flitigaste. Säfwande på Fransyska sättet, til Kl. 8 om morgonen, säger Sully om Garnisonen i Amiens, som lät öfverrumpla sig. Det war således skymfeligt den tiden för dem, som lefde i stora werlden, at ligga til Kl. 8 om morgonen. Nu anses för otwänligt och synnerligt, at stiga bittidare up. Hwem utaf oss, då wi se en Handtwerkare, som lättjan bragt uti fattigdom, skulle wäl tro, at wi hafwe del uti des olycka? Det är likwäl så. Dygder och laster här i werlden äro, som alt annat, i jämförelse med hwatannan, och finnes altid hos höga och låga i samma, ånskönt olika mon. Lagar förnä intet uppå sederna i denna delen. Hwar finnes då botemedlet? Uti upmuntran och efterdöme.

Man

Man berömmar sig uti de Länder, som antagit Protestantiska läran, at arbetet därstädes tiltagit igenom wisa högtids-dagars affskaffande. Jag medgifwer at så i sanning är, och at i synnerhet därigenom mycket winnes wisa tider uppå året, då en dags arbete kan wara af största angelägenhet för Landtmannen. Men låtom oss likwäl icke glöma vårt, at en helge-dags affskaffande öfer allenast med nio timar hela årets arbete; hwaremot en timas sömn hwarje dag vårtager 365 arbetstimar om året. Utom des måste man icke tro, at alla Helge-dagar, Gudstjensten å sido satt, äro onyttige för Samhället. Människan behöfwer hwila efter arbetet, och en hwilodag gifwer nya krafter både åt sinne och kropp. Hon behöfwer jämnwäl oskyldiga nöjen, i synnerhet sådana, som hämtas af sammanlesnad med andra människor och som binda dem tilhoppa uti enighet och wänskap. Om man betraktar våra Förfäders sedwänjor wid alla Högtider, så lär man finna, at de alle gått däruppå ut. Kyrkan förefriswer endast andeliga göromål wid dessa Högtider; dock har hon funnit nödigt, at tåla de öfrige, som icke strida emot vårt andeliga wäl; men befrämja det tunnliga.

Härmed lærer jag nogsamnt hafwa å da-
ga lagt, at jag icke under de nöjen, som jag
tror wara för människor, i synnerhet för
arbetande människor angelägne, begriper
de fördärfweliga Krog-och Wårdsbus besö-
ken, som hos oss blifwit så allmänne alla
Helgedagar. Denna art nöjen minskar
arbetet långt mer, än Helgedagarna sjelf-
wa. Wåra Handtwerks Måstare kunna
bäst tityga, hwad gagn de hafwa af sina
Gefäller och gåsar om Måndagarna; Tis-
dagen har ännu någon känning däraf, och
kommer sedan Helgedag i weckan, så är he-
la weckans arbete förloradt.

Följden af allt detta blifwer, at icke
Folk-mängden allena, utan Folkets arbete
utgör rätta styrkan af et Samhälle: at så-
ledes arbetsamheten är Samhällets werke-
liga rikedom, och at äfwen i denna delen
allt ankommer uppå sederna, hwilka icke ska-
pas igenom Lagar, utan igenom ef-
terdomen.

www.books2ebooks.eu